

Philippe Raffi Kalfayan: ‘Toprak talebi Soykırım tazminatının bir unsuru değil’

Posted on 25/02/2015

Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH) eski genel sekreteri ve OECD’ye bağlı Direnç İçin Küresel İttifak İnisiyatifi (AGIR) kurucusu ve direktörü Philippe Raffi Kalfayan’la, Ermeni Soykırımı tazminatı ve açılan bu davaları konuştuk. Kalfayan “Bireysel taleplerin idare edilmesi kolay bir iş, yakın gelecekte, özellikle de Türkiye’de, bu taleplere ilişkin açılan davaları daha sık göreceksiniz. Kolektif bir talep olarak, tüm grubun hasarının tazmini, çok daha karmaşık bir süreç.” diyor.

Ermeni Soykırımı, maddi ve manevi büyük bir zarara yol açarken, hem bireyleri, hem de toplum olarak Ermenileri yaraladı. Soykırımdan kaynaklanan zararın topyekûn onarımı konusunda uluslararası alanda elle tutulur pek bir gelişme olmadığı için, birçok Ermeni, adaleti artık daha somut yollarla arıyor. Türkiye’deki yerel mahkemelerde mülk davaları sayıca giderek artarken, son dönemde en çok, Diyarbakır havaalanının üzerinde bulunduğu arazinin geri iadesi ve Çankaya Köşkü için davalar ses getirdi.

Uluslararası İnsan Hakları Federasyonu (FIDH) eski genel sekreteri ve OECD’ye bağlı Direnç İçin Küresel İttifak İnisiyatifi (AGIR) kurucusu ve direktörü Philippe Raffi Kalfayan’la, Ermeni Soykırımı tazminatı ve açılan bu davaları konuştuk. “Bireysel taleplerin idare edilmesi kolay bir iş, yakın gelecekte, özellikle de Türkiye’de, bu taleplere ilişkin açılan davaları daha sık göreceksiniz. Bireysel tazminat davalarının takibini yapmak daha kolay, ulusal hükümet yerine sade bir avukat, dava açmak için yeterli. Bu davalar, genellikle yerel mahkemelerde görülüyor. Kolektif bir talep olarak, tüm grubun hasarının tazmini, çok daha karmaşık bir süreç. Böyle bir davanın Türk devletine etkisi, bütçe, dış politika, ulusal egemenlik gibi konuları da kapsayacak şekilde daha derin olabilir. Geçmiş yıllarda bazı

öncül girişimlerin gösterdiği şeyler var ki, bu tazminat mümkün ve Ermeni ulusu için azımsanmayacak sonuçları da olabilir. Bir taraftan da, bireysel ve toplu talepler arasında kesin bir çizgi çizmek, pratikte kolay değil” diyen Kalfayan, “Yerel mahkemelerin adaleti sağlamadığı noktada, bireysel ve toplu talepler, küresel bir talebe dönüşecektir” uyarısında da bulundu.

Fatih Gökhan Diler: Ermeni Soykırımı tazminatının unsurları nelerdir?

Philippe Raffi Kalfayan: El konulan özel mülkler dışında, topluma, dinî ve kültürel kurumlara ait mülkleri ve elbette maddi-manevi zararları da kapsayan bir tazminat talebi söz konusu. Bizim görüşümüze göre, toprak talebi, Ermeni Soykırımı tazminatının bir unsuru değildir. Eğer ki, Ermenistan Cumhuriyeti, Türkiye Cumhuriyeti’yle toprak talebine ilişkin bir anlaşmazlığa düşecekse, bunu, müzakere yolu da dahil olmak üzere, başka yöntemlerle çözmeye çalışmalı.

Soykırım tazminatına ilişkin hukuki değerlendirmeler ve içtihattan bahsedebilir misiniz?

Ermeni Soykırımı için tazminat taleplerine emsal olan kararlar hangileridir?

16 Aralık 2005’te, 64. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nda kabul edilen ‘Ağır Uluslararası İnsan Hakları Hukuku İhlalleri ve Ciddi Uluslararası İnsancıl Hukuk İhlalleri Mağdurlarının Çözüm ve Tazminat Hakkına Dair Temel Prensipler ve Kurallar’ incelendiğinde, Madde 15’te şu şekilde bir ifade olduğu görülecektir:

“Yeterli, etkili ve hızlı tazmin yollarıyla adaleti destekleyerek, ağır uluslararası insan hakları hukuku ihlalleri ve ciddi uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin yol açtığı tahribatı düzeltmeyi amaçlar. Tazminatlar, ihlallerin şiddetiyle ve maruz kalınan zararlar orantılı olmalıdır. Ulusal hukuka ve uluslararası hukuki yükümlülüklerine uygun olarak, bir devlet, kendisine mal edilebilen ve ağır uluslararası insan hakları hukuku ihlalleri olarak görülen eylemler ve ihmaller için, mağdurlara tazminat sağlamalıdır. Bir bireyin, tüzel kişiliğin veya

başka bir kurumun mağdura tazminat vermekle yükümlü bulunması durumunda, söz konusu taraf ya mağdura gerekli tazminatı sağlamalı ya da eğer devlet, mağdurun zararını tazmin etmişse, devlete uygun bedeli ödemelidir.”

Aynı metnin giriş kısmındaysa, “Mağdurların çözüm ve tazminat hakkını onurlandırarak, uluslararası toplumun, mağdurların, kurtulanların ve gelecek nesillerin, ortaya çıkan kötü durumdan kaynaklanan acılarını paylaştığını ve uluslararası hukuki prensipler olan hesap sorulabilirliği, adaleti ve hukukun üstünlüğü ilkelerini sağlamlaştırdığının bilincinde olarak...” notu düşülmüştür.

Buna ek olarak, BM Uluslararası Hukuk Komisyonu’nun 2001’de kabul ettiği ‘Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu’ belgesi, uluslararası hukukun bir devlet tarafından ihlal edilmesi durumlarında doğacak tazminata ilişkin kuralları ortaya koyuyor. Komisyon tarafından bu kurallara eklenen yorumlarda, uluslararası mahkemelerde görülmüş olan ilgili davalardan alıntılar bulunuyor. Bu kurallar, uluslararası hukuk çerçevesinde, Ermeni Soykırımı’yla ilgili Türkiye’ye yönelen tüm talepler için uygulanabilir olacak.

Tazminat hakkı, muhtemel yararlanıcılar artık hayatta olmadığı için ya da zaman aşımı yüzünden, bugüne kadar kaybolmuş olmuyor mu?

Ermeni Soykırımı kurbanlarının soyu, doğal yararlanıcıdır. Zaman aşımı konusuna gelecek olursak, bu soruya konunun hassasiyeti yüzünden detaylı cevap vermeyeceğim. Ancak, uluslararası hukuk kurallarının, devlet sorumluluğuna ilişkin herhangi bir zaman limiti koymadığını belirteyim.

Peki, tazminatı belirlemek için tam ve tutarlı bir hesap yapmak mümkün mü?

Bu hesabı yapmak için mevcut olan modern yöntemler var. Birleşmiş Milletler Tazminat

Komisyonu ve Eritre-Etiyopya Talepler Komisyonu'nda elde edilmiş tecrübeler, bu konuda yol gösterici olabilir.

Maddi tazminatın, kısmen de olsa masum insanlara zarar verebileceğini söyleyebilir miyiz?

Bu soruyu, Nazi rejiminin suçlarından dolayı acı çeken ve Nazi suçlarının tazminatını ödemek için toplu olarak borçlanan tüm Almanlara sorun. İşte bu yüzden, bu mesele doğrudan kişilere yönelik bir mesele olarak ele alınmamalı. Maddi tazminat, devletin sorumluluğunda...

Soykırım öncesinde Ermenistan devleti yoktu, toprak talebi bu açıdan ne kadar tutarlı?

Daha önce söylediğim gibi, toprak talebi, tazminat talebinden bağımsız, tamamen ayrı bir mesele.

Tazminat ve Ermeni Soykırımı'ndan önce var olmayan Ermeni devletine gelecek olursak, bu konuda İsrail'i örnek gösterebilirim. Holokost'un olduğu dönemde İsrail yoktu. Daha sonra, Almanya ve İsrail, tüm Holokost kurbanları hesabına, ki bazılarının arkasından gelen bir soyu yoktu, bir tazminat anlaşmasına vardı. Paralel olarak, soykırım kurbanlarının akrabaları, Yahudi Talepler Konferansı aracılığıyla, Almanya ile bir tazminat anlaşması yaptı. Bu tür ikili bir süreç Ermeni meselesi için de düşünülebilir. Dahası, iyi komşuluk ilişkileri ve bölgesel barış adına, bazı yenilikçi yöntemler de bulunabilir. Mesela, ekonomik ambargonun son bulması için teritoryal anlaşmalar ya da Türk mallarını satın almak için tanınacak bir kredi hesabı gibi.

Tazminat talep etmek, Türkiye'nin Ermeni meselesinde daha da agresifleşmesine yol açabilir mi?

Türkiye, geleneği olan ve uluslararası kamu hukukunun ne olduğunu iyi bilen bir devlet.

1915’le ilgili devlet söyleminin, son iki yıldır olumlu yönde ilerlediğini görüyoruz. Yaşananların insanlık dışı olduğu kabul ediliyor ve anlaşmazlığın çözümüne yönelik bir isteğin olduğu ortada. Fakat, aynı zamanda, inkârcı propagandaya da büyük miktarda kaynak aktarılmaya devam ediliyor.

Bana göre, zararın hesaplanması ve taleplerin belirlenmesi için hemen masaya oturabiliriz. Ancak, Ankara’nın mesajı, uluslararası camiada pek iyi anlaşılamiyor; söylemdeki olumlu değişimin iç ve dış siyasetteki faydacı çizgiden mi kaynaklandığı konusunda şüpheler var. Önümüzdeki seçimler için azınlık toplumlarının desteği alınmaya çalışılıyor, bir yandan da 2015’in uluslararası siyaset sahnesinde yaratacağı Tsunami etkisine karşı önlemler alınıyor. Er ya da geç, Türkiye, geçmişle ve yaptıklarının sonuçlarıyla yüzleşmekten kaçamayacak.

İki taraf arasında uzlaşmanın sağlanması için, sivil toplum diyalogunun daha verimli olabileceğini düşünenler var. Buna ne dersiniz?

Sivil toplum diyaloguna ve normalleşmeye karşı, herhangi bir muhalefetin olduğunu düşünmüyorum. Hakikati ve suçluluğu kabul edip sonuçlarıyla yüzleşmeden uzlaşmanın olabileceğini düşünmüyorum. Tarih araştırmaları, Türk ve Ermeni akademisyenler arasında işbirliği ve diyalogun temellerini attı. Aynı durum, hukuki araştırmalar ve talepler konusunda yapılacak çalışmalarla da ortaya çıkacaktır. Diyarbakır Havaalanı’nın üzerinde bulunduğu arazinin geri iadesi için, Suart Sudjian’ın açtığı davaya ilişkin Yargıtay kararı, Türkiye toplumunun ve elitinin böyle bir işbirliğine hazır olduğunu gösteriyor.

Tazminat taleplerinin pek gerçekçi olmadığını, Türkiye’nin bu talepleri asla karşılamayacağını düşünenler de var. Şayet durum böyleyse, eldeki kaynakları tazminat çalışmaları konusu dışında, başka alanlarda kullanmak daha uygun olmaz mı?

Belirttiğiniz görüşe katılmıyorum. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın kendisi, eğer suçun sabit olduğu ortaya çıkarsa, Türkiye’nin bedelini ödeyeceğini söyledi. Dahası, tazminat talepleri,

Türkiye yasalarına uygun olursa, devlet, hukukun üstünlüğünden doğan yükümlülüklerinden nasıl kaçabilir ki?

Maddi tazminatı kimi ödeyeceğini, bu tazminatın nasıl dağıtılacağını; taşınmazlar, ölüm ve çekilen acı için manevi tazminatın hangi yollarla hesaplanacağını, nasıl belirleyeceksiniz? Bu maddelerle ilgili yapılmış hesap, belirlenen miktarlar var mı?

Bu mesele, şu an olgunlaşmış değil. Taleplerin ve kanıtların tümünün ele alındığı bir süreç olmadan, mülkiyet kaybı ve diğer zararlarla ilgili bir tahminde bulunmak kolay değil.

Soykırım gerçekleşikten sonra toparlanan verilerle, Paris Barış Konferansı Zarar Tazminatı Komisyonu Birinci Alt Komite'ye bağlı Özel Komite tarafından, Ermeni Delegasyonu'nun sağladığı bilgilerle yapılan bir hesaplama var. Bu sürecin, vefat tazminatının yanı sıra, aile kurumunun yeniden inşası ve kayıpların onarımı gibi, toplumsal yapıya verilen zararın tazminini de kapsadığını belirtmek gerekir. O zaman yapılan hesaplar sonucunda, 20 milyar Fransız Frangı gibi bir tutar ortaya çıkmıştı. Talep, hayatta olan akraba olup olmadığına bakılmaksızın, katledilen 1 milyon 100 bin sivil ve öldürülen 35 bin asker için kişi başına 5 bin Fransız Frangı ve yaralanmalar, tehcir gibi diğer maddeler için de ek tutarlardı. Belirlenen bu miktar, bugüne taşınırsa, devasa bir cari değer karşımıza çıkar.

Günümüz koşullarına uygun olarak, var olan yöntemlere, mesela Birleşmiş Milletler Tazminat Komisyonu'nun kullandığı kural ve pratiklere güvenmek mümkün.

Nihayetinde, talep mekanizmasının doğasının da değerlendirilmesi gerekir. Türkiye'nin sorumluluklarını kabul etmesine bağlı olarak, gelecek olan talepler, hakeme havale edilebilir ya da tamamen idari şekilde de yürütülebilir. Eğer Türkiye, sorumluluğunu kabul ederse, idari süreç doğrudan iddia edilen zararın geçerliliğine ve doğruluğuna yönelebilir; bu hususta kadastro ve soy ağacıyla ilgili olanlar da dahil, tüm kayıtların açık olması gerekir.

Eninde sonunda iş, tarafların samimiyetine ve anlaşmazlıkları çözme ve talepleri yerine getirme iradesine bağlı olacak. Son dönemde, iki tarafın da -Ermenistan ve Türkiye'nin- agresif ve provokatif söylem ve hareketleri, bu açıdan yeterli değil; fakat dileyelim ki, bunlar, olumlu bir diyalog öncesinde son çırpınışlar olsun.

Ermeni Soykırımı Tazminat Çalışma Grubu

Ermeni Soykırımı'nın tazminat gerektiren hangi hasarlara neden olduğunu maddeleyebilir misiniz?

Öncelikle, sorduğunuz soruyla ilgili daha detaylı bilgi edinmek isteyenler, ABD'de bu konuda oldukça kapsamlı çalışmalar yapan Ermeni Soykırımı Tazminat Çalışmaları Grubu'nun 2014 yılında yayımladığı rapordan faydalanabileceğini belirteyim.

Ermeni Soykırımı'nın neden olduğu hasarı özetle beş maddede anlatmaya çalışayım.

- 1- Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan 1 milyondan fazla Ermeni hayatını kaybetti.
- 2- On ya da yüz binlerce Ermeni kadın ve çocuk, Türk ve Kürt hanelerinde yaşamaya zorlandı veya 'gelin', odalık, seks kölesi, hizmetçi ya da evlatlık olarak alındı.
- 3- Hayatta kalan Ermenilerin büyük bölümü, komşu ülkelere ya da dünyanın dört bir yanında başka ülkelere dağıldı.
- 4- Ermenilere ait tüm mülkiyet, Türk devleti, yerel elit, bölgedeki gruplar ya da soykırım suçuna karışmış bazı bireyler tarafından el konuldu. Kilise arazileri, okullar, özel mülkiyet de dahil olmak üzere Ermeni toplumuna ait tüm mal-mülk; kiliseler, evler, ticari mekânlar, fabrikalar, diğer binalar, işletmeler, para, mücevher, tarla, çiftlik hayvanları,

değerli ne varsa el konuldu veya çalındı.

5- Dinî, iktisadi, eğitimsel, kültürel ve siyasi tüm kurum ve yapılar, ya yıkıldı ya da iyice cılızlaştırıldı ve kalanlar da Türkiye'den kovuldu.

Bu bahsedilen hasarlar, daha sonra 1918-1920 arasında yaşamış olan ilk bağımsız Ermenistan Cumhuriyeti'ne ve ardılı cumhuriyetlere yönelik başka hasarlara da yol açtı: Güvenlik kaybı, genç ve küçük Ermenistan Cumhuriyeti'nin gelişimini engelleyen ekonomik kısıtlar ve demografik handikaplar... Öyle ki, bu hasarların yarattığı sonuçlar, hâlâ bugünün Ermenistan Cumhuriyeti'ne zarar verip insanları göçe zorluyor.

Kaynak: Agos.com.tr